

Iztok Sitar

DNEVNIK ANE TANK

Dnevnik Ane Tank

Iztok Sitar

Beograd, 2015.

**Iztok Sitar
Dnevnik Ane Tank**

Edicija: NOVI HORIZONTI #4

Drugo izdanje

Izdavač: Modesty stripovi,
www.modestystripovi.com

Za izdavača: Jugoslav Gorunović

Urednik: Živojin Tamburić

Prava za ovo izdanje: © Živojin Tamburić

Prava u celini: © Iztok Sitar

Naziv originala: Dnevnik Ane Tank

Autor: Iztok Sitar

Prevod: Iztok Sitar

Lektor stripa: Vasa Pavković

Predgovor: Zoran Đukanović

Grafički dizajn: Omnibus, Beograd

Tiraž: 100

Štampa: Romeo print, Beograd

ISBN: 978-86-80306-06-3

Sadržaj

Tamna strana duge	5
<i>Zoran Đukanović</i>	
DNEVNIK ANE TANK	17
Iztok Sitar na portretima prijatelja	121
Sitarov proces izrade table	133

Tamna strana duge

povest sive tragičnosti u koloru

voor Hanne

„Prvo što sam ugledala, bilo je užasno lice, ko ne bi zaurlao? Moja majka je bila ogromna žena. Bojala sam se nje još dok me je dojila... a inače sam bila prepuštena očevoj brizi.“ Otuđenost u ovoj priповести je sveopšta. Njen ironični ton savršeno pogađa nelagodnost jednog odrastanja. A mnoga odrastanja jesu tegobna, čak i ako imate lepu i nežnu majku. Većina nas se odrastanja dobro seća, „sve jasnije i bolje, što vreme više prolazi“, kako bi rekao glavni junak Ciminovog filma *Vrata raja*. Kod Ane nelagodnost odrastanja rađa nepripadanje. Nepripadanje će kasnije poroditi buntovnost. Sasvim drugo je pitanje kvalitet te buntovnosti. Sitarova junakinja živi jedno relativno obično, mada detinjstvo koje kao da nejasno dopire iz daljine za junakinju samu. No, za sada, na početku priповesti, Sitar se bavi naivnošću odrastanja koje je – ipak znatiželja. Kad rastemo svi smo znatiželjni, zar ne? Anina znatiželja će kopati svoje puteve, tražiti prečice koje bi trebalo da premoste osećanje tuđosti spram života i sebe.

Prve table *Dnevnika Ane Tank* smišljeno ne sasvim razgovetnim znacima, ali neumitno, uspostavljaju „mizanscen“ jedne disfunkcionalne porodice, način na koji će se odvijati psihofizičko učešće aktera u nastaloj dramskoj situaciji. Tlocrt pozornice je nacrtan. Odnosi u porodici, ekonomski situacija, miskomunikacija, „usput doživljene“ laži, takođe usput gotovo previđena trauma neposredno doživljene prve smrti. Prve neadekvatne reakcije na frustracije, kao Anin pokušaj manipulisanja drugima, odnosno pokušaj

ovladavanja malim ali rastućim čudovištem koje se zove život. Sve u svemu, jedan ne posebno preteći početak odrastanja. Čitava prva polovina ovog grafičkog romana je polagano tempiranje explozivnog mehanizma koji će se oslobođiti rušilačkom snagom u drugoj polovini. Genijalna školska psihološkinja postavlja genijalnu dijagnozu: jako je osetljiva... Eh da je samo došla ranije, „sve bi bilo u redu, naravno“. Koliko nekada precenjujemo mogućnosti prevencije.

Ovo je hrabra i, što je posebno važno, nepatetična priča o patologiji zavisnosti. Smatram je autentičnim presedanom u stripском medijskom pejsazu. A pronalaženje tona je ovde sve, jer pričati o jednoj od najtežih obika zavisnosti, heroinskoj, koju često izjednačavaju s putem ka smrti, je hodanje po ivici noža. Za tren se autor priče o heroinu može poklizati u medicinsko-propagandni plakat ili, pak, u romantiziranje heroinске priče, ili romantiziranje pada i fatuma kao takvog. Sitar bira *ich* formu priovedanja, dakle priovedam ja-zavisnik, ja *pričam*, a ne gradi se *priča o zavisniku*. Dakle, Ana.

Ona je osamnaest godina stara. Već dve godine je na metadonu. Posle enormne količine piva i trave, kada svi pozaspaju, njih dvoje, Ana i narator kratkog prologa ovog

I tako je prošlo mojih prvih šest godina...

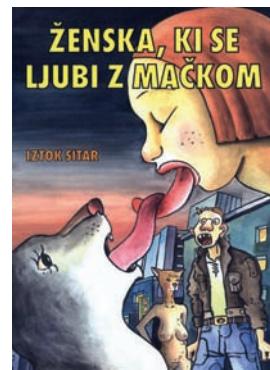
stripa, razgovaraju pijući do duboko u noć. Ana mu poverava da piše dnevnik. Da li će mu ujutro poveriti i dnevnik, ili ga je jednostavno zaboravila? To nećemo saznati.

U maniru pseudoapokrifnih srednjovekovnih spisa, u ovom delu je zatvoren labyrinint kojim bi trebalo da se provuče pitanje o „autoru“ (grafički roman sadrži „Prolog“, u kojem neimenovana osoba saopštava da je rukopis dnevnika ostao nakon noćnog razgovora, iza sagovornice koja je nestala), nego i više od toga: Ana je pseudonim, slučajno ime za priču čija svaka stranica širi uverenje u crnu nužnost.

Znate li čiji je ovo tek unekoliko promjenjeni pasus? Napisao ga je Zoran Đindić u vreme dok se još manje bavio praktičnom politikom. Deo je teksta objavljenog 1986. godine u NIN-u kao predlog za prevod romana M. Agejeva *Roman sa kokainom*. Godinu dana kasnije, izdavačka kuća „Gradac“ objavila je ovaj kulturni roman u prevodu Milivoja Jovanovića. Prošle godine „Gradac“ je obnovio ovo izdanje.

Pošto se Iztok Sitar prvi put albumski predstavlja čitaocima van Slovenije, nije zvorena reči nešto o autoru i njegovom stripškom opusu čiji je *Dnevnik Ane Tank* deo. Sitar je rođen 1962. u Ljubljani. Prvi strip objavio je 1984. u književnoj reviji Mentor. Prvi album eroško-metafizičkog sadržaja *Sperma i krv* (s golim figurama u prostoru bez ikakve „scenografije“) samostalno je objavio 1990. Tri godine ga je radio i s njim gotovo bankrotirao, prodavši koliko da bi platio troškove štampe, dok je prodaja bila više nego slaba, verovatno zbog egzistencijalno apstraktнog sadržaja koji je mnoge zbumio. Od tada Sitar radi uporedno komercijalnije i naglašeno autorske stripove. Pošto je, godinu dana nakon početka rada na dnevnim kaiševima *Bučmana* u „Dnevniku“, napustio mesto grafičkog dizajnera, može se reći da se od 1993. godine bavi profesionalno stripom. Njegova

druga zbirka eroških priča, *Žena koja se voli s mačkom* (1998) u prodaji je prošla drugačije, album je u kratkom roku bio rasporadan. Pored stripa, Sitar crta političke karikature, ilustruje dečje knjige i udžbenike i bavi se istorijom i kritikom stripa. Objavio je 2007. godine *Istoriju slovenačkog stripa 1927- 2007*, a četiri eseja iz ove važne knjige prevedena su tri godine kasnije u zagrebačkoj „Strip reviji“ br. 5, što pokazuje da interes za slovenački strip u regionu raste, a kvalitet ponude je odličan.

Kritika, istoriografija i teorija stripa privlačile su ga još od srednje škole, kada je počeo da stvara svoju kolekciju tekstova, prikaza, autorskih biografija. Mnogo dirljiviji su sami počeci njegove ljubavi prema stripu: stripove nisam smeo da čitam kod kuće, roditelji su mi ih zabranili (pošto su, naravno, šund, a majka mi je bila nastavnica slovenačkog, zna se kako učitelji mrze stripove), pa sam svoju kolekciju imao kod bake, ona mi je dala jedan stari ormarić za cipele, u kojem sam čuvao svoje blago. Potpisnik ovog predgovora sakrivao je, pak, svoje blago u kaljavoj peći koja se nije ložila. Gaston Bachelard u *Poeticu prostora* za ovakva skrivena mesta kao što su ormari i njegove police, sekreter i njegove fioke, kovčeg i njegovo dvostruko dno kaže da su pravi „organi tajnog psihološkog života“. Da nije tih „predmeta“... našem bi životu nedostajao model intimnosti. Oni za nas predstavljaju intimnost, a njihov unutrašnji prostor je dubok. Reč je o čuvanju neke vrednosti koju smo osetili i prepoznali. Koliko je tu materijalizovanih slika formule „Sezame otvari se!“

Kakav li je tajni pritisak potreban, ili kakva blaga reč, da bi se otvorila duša onoga koji raste.

Stripove Sitar kreira za različite ciljne grupe čitalaca, za odrasle, decu i za tinejdžere. U tom pogledu je fascinatno da je uspeo motiv seksualnosti da rasloji u punom njenom rasponu, a u skladu s uzrastom i zrelošću čitalaca, od tema heteroseksualnosti, preko homoseksualnosti, sadomazohizma i fetišizma, pa do najdelikatnije obrade tematike dečije seksualnosti za osnovce. Njegov spektar kreće se od tvrde erotike do dečijih stripova, a ni u jednom trenutku ne možete biti u nedoumici da pripadaju jednom istom autoru. Kako je to uspeo? Punih deset godina (1992-2002) objavljuvao je u dnevnom listu serijal za decu *Bučmanovi*. Do danas je objavio dvanaest albuma koje grupiše u cikluse: zbirku *Bučmanovi* za dečiji uzrast (četiri albuma), zbirku *Teens* (prvi

albuma) i, konačno, *Dnevnik Ane Tank*, za koji ćemo tek videti da li će uroditи ciklusom. Koliko lica ima Sitarov opus? Na izgled mnogo, ali nešto je potpuno prepoznatljivo u njegovim stripovima. Bilo da prikazda o drastanju - a uvek je to i o ljubavi, spolnosti i intimnosti, bilo o dubokom poniranju u seks ili zavisnost, Sitarov osećaj za priču, za autentični trenutak, njegov „grubi“ potez četkicom, neuobičajen spoj karikaturalnog i egzistencijalno dubokog, eksplisitna ili prigušena ironija, kao i osećaj za absurd i glupost, nikada nas ne napuštaju. Time hoću reći da su kod Sitara granice između žanrova mnogo zamagljenije nego što to obično biva. Opusom dominiraju teme koje on varira kroz pomenute žanrove. U tom smislu može se govoriti o jednom dominatnom „žanru“, žanru zvanom Iztok Sitar. Sitar je hedonista života (lepe devojke, hladno pivo, janjetina ispod sača... samo su neke „žanrovske“ koordinate kojima on naznačava kako se može uživati u životu). Kada ga pitaju, za svoje stripove kaže da uvek sadrže i autobiografske elemente: „Najlakše crtam stvari koje dobro poznajem. Zbog toga u strip unosim svoja iskustva i doživljaje mojih poznanika, koristim ih pri formiranju likova.“ Naravno, reč je uvek o fikciji s elementima autentično proživljenog.

I u samoj *Istорији српског стрипа 1927-2007* naći ćemo za Sitara karakteristične ironične pasaže. Kad obrađuje vlastiti opus, nalazimo i sledeću rečenicu: „Generalno, Sitar je najbolje savladao crtanje figura, dok mu slabije polazi za rukom crtanje životinja i posebno automobila, od kojih beži kao đavo od krsta.“

album je *Matilda*, objavljen 1999, dok drugi pod nazivom *Tisa*, mada objavljen u „Anteni“ 2003, još čeka na svoju albumsku premijeru), koja je, da li treba reći, za tinejdžere, zatim zbirku izrazito društveno-kritičkog sadržaja *Slobodna Slovenija* (četiri albuma), te zbirku *Erotika* (dva

Sitar je poznati balkanofil, energični je jugonostalgičar (nepopravljiv, kako kaže za sebe i dodaje, „najviše od svega mrzim nacionalizam – zbog nacionalista svih nacionalnosti raspala se najbolja zemlja na svetu“), levih je političkih uverenja (otud i pseudonim Ninel, anagram od nadimka sovjetskog vođe Vladimira Iliča) i duboko emotivno vezan za partizanske ideale. „Najkontroverzni slovenački kreator stripa“ nije samoodređenje, kako mnogi misle, pošto je tu definiciju uključio u poglavje o samome

sebi u *Istoriji slovenačkog stripa 1927 - 2007*, nego taj opis potiče od Maxa Modrica, a vezan je za žestoke teme i socijalni angažman po kojima ga znaju. Za Zagora kaže da ga je naučio srpskohrvatski („Dnevnikova“ izdanja), ali se obrušava na Tintina optužujući ga za rasizam i šovinizam. Kolege iz regionala, sa kojima se redovno druži na strip festivalima, smatraju

ga izuzetno zanimljivim, duhovitim i pre svega dobrim drugarom, a on za sebe kaže, ma šta ti ja znam, kad ne pričam o politici i religiji, onda sam verovatno sasvim normalan čovek, a možda nekome čak i simpatičan...

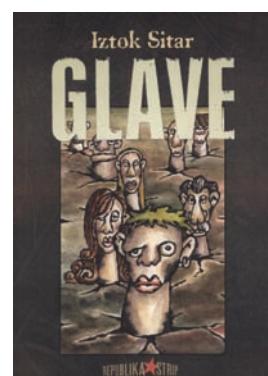

Vodeća autorska trojka iz Slovenije, Tomaž Lavrič, Zoran Smiljanić i Iztok Sitar, nije se kolebala da se uhvati bolnih društveno-političkih tema na autorski individualan način, što je krupan korak u poetičkom sazrevanju dalje od puko angažovanog stripa koji ne uspeva da se oslobođi parolaštva. Za ciklus

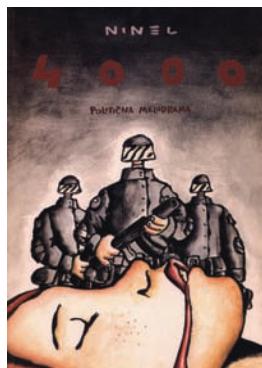
Slobodna Slovenija Sitar kaže:

„Slovenački pisac i kritičar iz prošlog veka Fran Levstik je mlađim kolegama savetovao da pišu ‘tako da se Slovenac vidi u knjizi kao u ogledalu’. Ja se striktno držim njegovog saveta pa sam stoga u prvom albumu *Crni ljudi, bele kosti* pisao o putevima i stranputicama slovenačke katoličke crkve, u drugom, u *4000* (s podnaslovom *Politička melodrama*), secirao sam slovenačku desničarsko-nacionalističku politiku, u trećem sam albumu nacrtao biografiju Boga (*Priča o Bogu: neautorizovana biografija*), a u *Glavama* sam držao ogledalo slovenačkom društvu u celini.“ Na jednom drugom mestu Sitar je

rekao „Pre sto deset godina slovenački pisac i liberalni političar Ivan Tavčar objavio je roman *4000* u kojem govori o Sloveniji kao potpuno klerikalnoj državi. Moj strip, koji nosi isti naslov, pre svega je kritika slovenačkog nacionalizma, kojeg otelovljuje Janez Janša. Svi nacionalizmi su mi odvratni, pa isto mislim i o srpskom, hrvatskom i slovenačkom.“ Eto, ni za koga „ljubazna“ reč, nema šlihtanja (pogledah u online Vukajlija rečnik, znači: najsluzaviji oblik ulizivačkog hvaljenja najbesmislenijih i najodvratnijih činjenica života). Problem je što društva ne vole da se gledaju u ogledalu, uvek tvrde da ih ogledalo iskriviljava.

U svakom slučaju, Sitar važi za jednog od najoštrijih kritičara institucionalne religije i sjajnog analitičara psihopatologije svakodnevnog života, ne samo među stripadžijama, i ne samo među Slovencima. To pritom ne čini u propagandnom nego autentičnom stripskom pripovedačkom tonu koji se ne zaboravlja. To se možda najbolje vidi u *tour de force* njegovog pripovedačkog umeća (pedeset međusobno isprepletenih priča od po jedne stranice), u *Glavama*, četvrtom albumu ciklusa *Slobodna Slovenija* u kome gotovo na altmanovski način orkestruje veliki broj likova baveći se „u prolazu“ temama nacionalizma, šovinizma, ksenofobije, homofobije, netrpeljivosti prema onima koji drugačije misle, manjinama, ženama..., a gde uspeva da ne sklizne iz pripovedanja u propovedanje. O *Dnevniku Ane Tank*, Sitar je jednom ironično primetio: „Eto, dosadilo mi je raditi tmurne stripove s

crkvenom i političkom tematikom kakve sam radio dosad, pa sam se prvi put okrenuo malo veselijoj temi i napravio strip o narkomanima”, a na drugom mestu je izrekao da se tema seksualnosti naravno može naći i u ciklusu *Slobodna Slovenija*, i da je to bio logičan korak, od erotike ka pornografiji politike.

Sitar, bez obzira na izvesna iskustva s legalnim (duvan i alkohol) i lakinim drogama, nije imao nikakvo iskustvo sa heroinom. Za građenje priče morao je da se posluži iskustvom poznanice i čitanjem knjiga na tu temu, bilo fikcionih bilo naučnih. Dok sam i sam činio mali *research* pripremajući ovaj predgovor, pitao sam Iztoka, pošto u stripu pominje knjigu *Junk* Melvina Burgess-a, u kojoj meri je ona poslužila kao inspiracija za strip? „Pošto nikad nisam bio na horsu, o tome nisam znao baš puno, osim onoga što mi je rekla prijateljica, s kojom smo bili neko vreme vrlo bliski i koju sam stavio i za glavnu junakinju stripa, pa sam stoga pročitao nekoliko knjiga o tome, među ostalima i Burgessovog *Džanka*, koja mi se jako sviđala iako mi nije služila kao inspiracija za strip. Puno više o životu narkomana saznao sam iz dokumentarne knjige Vita Flakera *Živeti s heroinom* rađenu s grupom studenata istraživača i koja temelji na istinitim isповестима anonimnih narkomana na području Ljubljane. Ipak, najviše mi je pomoglo pričanje moje prijateljice, tako da je knjiga u većini biografska.“

Kao pisac predgovora, uvoda u *Dnevnik Ane Tank*, nemam ni ja iskustvo direktnog ličnog susreta s heroinom, niti zavisnosti od njega, zavisnosti koja zaista stiže nesrvnjivo brže nego što je slučaj s većinom drugih droga, legalnih, lakinih ili teških. Možda mi je zato teško da napišem ovaj predgovor. Ili bi mi onda bilo još teže? Neću, međutim, upotrebiti narativni postupak Billa Clinton-a „probao sam marihuanu, ali nisam uvlačio“. Koliko jedan otvoreniji postupak može koristiti, to nek zaključuju čitaoci, oni koji se nekim čudom nisu sreli ni sa jednom zavisnošću (ni sa čokoladom?) i oni koji jesu, uključujući vorkoholike, i reportere koji zbog adrenalinske zavisnosti ne mogu da

prestanu da idu sa ratišta na ratište. Nikome ne treba ničija iskrenost ako ona ne može da omogući prodor makar nešto bliže u svet o kome se piše. A ja u ovom trenutku pišem o *Dnevniku Ane Tank*. Da ponovim ono što sam jednom već napisao u eseju o Mauroviću. Slažem se s tvrdnjom Rolanda Barthesa da, ako želite pisati o ludilu, morate makar delimično zahvatiti u samo ludilo. Takođe, tekst o bilo čemu, pa i o zavisnosti, mora poprimiti deo svojstava života o kome govori. Dakle krenimo niz tobogan. Imam, više nego intenzivno, dvadeset osam godina dugo, iskustvo teške pušačke zavisnosti. Pušio sam i travu i šit, ali nikada, međutim, nisu uspeli da me ozbiljnije impresioniraju. Probao sam koku nekoliko puta na prijateljski podsticaj moje tadašnje devojke iz holandskog sveta firmske industrije. Uzletanja su za mene bila više nego neimpresivna u poređenju s očekivanjem. Možda je problem što sam u danima povoljnog bioritma imao mnogo bolje uzlete bez ičega? Međutim, kada je moja draga videla kako se spuštam s koke, rekla je, jaoj! Nikada nisam doživela da iz nekoga izlazi toliko crnila, ne agresije nego čiste crnoće raspoloženja, neću te više pitati da probaš. I nisam. Iskustvo deset godina pokušavanja da se skinem s „običnih“ cigareta bilo je više nego upečatljivo iskustvo patološke zavisnosti. Za alkohol sam znao da imam potencijal da postanem zavisnik, možda nikad zato nisam postao. Thomas Mann je, mislim u *Lotu u Vajmaru*, napisao, ko ne spozna vlastiti potencijal da postane kradljivac, lakše će postati kradljivac nego neko ko se sa tim potencijalom suoči pre nego što počne transformacija iz larve u leptira. Uživeti se u mogućnost može biti važan oblik prevencije.

A kakav sam bio zavisnik od cigareta? Nije uopšte cigareta problem nego utopijski san koji prethodi njenom uzimanju - da će biti bolje (ili makar lakše, doći će rasterećenje) kada joj prinesete plamen. A u stvari, kad to učinite, sve što nestaje, spaljuje se i zaboravlja do sledeće cigarete, je sam utopijski san da će biti bolje. Prvih dvadesetak godina sam pušio u stvari tek pripremajući se za pravu

zavisnost. Ona je strpljivo čekala. Tek u Holandiji nastupilo je njenih pet minuta koje su postale večnost. Finansijsko-zdravstveno-psihološki bilans pušačkog udisanja bio je katastrofalan. Kondiciju sam, uprkos silnom plivanju i bicikletanju, nesravnjivo unazadio, rizike svih pušačih oboljenja kao da sam prizivao. Enormnu količinu vremena poklonio sam samom božanskom činu pušenja. Kada god zapalite vi zastajete, pravite neku vrstu pauze ili polu-pauze u ostalom postojanju.

Kada mi se „pripuši”, u trenutku zaboravljam muku i gađenje nad vlastitim problemom od sinoć ili od pre dva sata (kako ostaviti/smanjiti pušenje). Krivica i gađenje koje se zatim vraćaju su odlična sredstva koja vam pomažu da još dublje potonete u problem, da ga u stvari tek time potvrđite kao zavisnost. Ako ste pravi, pravi zavisnik, postajete detinje bespomoćni. Problem pušenja je, i pored imidža odraslosti, nalik detinjem. Detinja je bespomoćnost u trenutnom zaboravu problema i isto tako trenutnoj obnovi utopijskog sna. Bespomoćnost je pravi opis zavisnosti (deteta od majke; odraslog od objekta zavisnosti). Oscilovanje između gađenja i žudnje vodi nas u sadomazohističku začaranost i u hrišćanski koncept krivice, koji sam uvek smatrao najneefikasnijim motivom promene koji je civilizacija do sada ustrojila.

Kći me je preklinjala da ostavim cigarete. Zaspivao sam i budio se s cigaretom u ustima. Noću, kada bih oko četiri ujutro ostao bez cigareta, skakao bih na bicikl vozeći kroz amsterdamsku noć, obilazeći benzinske pumpe, čekajući tokom vožnje da se neka od njih otvori. Kad sam pričao o tome svom poznaniku, on mi se poverio da je noću nekoliko puta išao i skupljao po trotoaru čikove da bi smotao cigaretu.

Bolest, iskustvo kancera, kroz koje sam pre petnaestak godina prošao, i deset godina prolazio kroz regularne kontrole, a one su svaki put podsećale na izlazak pred božji sud, sve to nije bilo dovoljno da bi prestao s uvlačenjem

cigaretnog dima u sebe i onda pratio njegove krivudave, čarobne, zagonetne putanje. Rekao sam sebi, da vidim da li ću da preživim kancer, pa ću onda definitivno da se pozabavim odlukom da li da prestanem da pušim. Bio sam u stvari uveren da ću pre umreti nego biti u stanju da ih ostavim. Ostaviti njih, to je kao ostaviti neku osobu za koju si duboko vezan.

Kada sam se skidao s duvana, imao sam doslovno *cold turkey* iskustvo. Nervoza, napadi panike, agresivnost, nesnošljivost, osećaj da žudnja nikada neće prestati. Napravio sam listu rizičnih situacija kroz koje moram da prođem, neku vrstu čistilišta za agnostičke, što jesam. Davor, moj prijatelj, dobar poznavalac teških zavisnosti, mi je, posmatrajući me tih dana, na moje zaprepašćenje, rekao da ono kroz što prolazim jeste proporcionalno mnogo bliže skidanju s heroina nego što sanjam. Na kraju sam sebi rekao, neću zapaliti makar agonija trajala večito, makar doživotno ostao nervozan i nesnošljiv. Prve dve nedelje je bilo katastrofalno. Sledеća četiri meseca pakleno rizično, s psihološkim usponima i padovima. Nakon godinu dana počeo sam da vraćam poverenje u sebe da zaista neću više pušiti. Pitaju me zašto sam bio strasni pušač dvadeset osam godina? Pa zbog dima. Prvom polovinom devedesetih pušio sam četrdeset do šezdeset dnevno. Kad takvu količinu pušiš desetak godina, počnu da ti trnu prsti šake kad se budiš. Neka vrsta anestezije. Telesne i emocionalne. Cigarete, te dve-tri pakle, bile su vrsta anestetika protiv ratova devedesetih, za mene ovde u Amsterdamu. Ritualski „sedativ“. Tek godinu dana nakon ostavljanja cigareta, dugo nakon što mi se vratio osećaj ukusa hrane, desilo se nešto čudesno, počeo sam intenzivnije ne da vidim nego da doživljavam boje, da ih jače percipiram. To mi se jako dopalo. Možete zamisliti kako osobi opsednutoj vizuelnim svetovima ova vrsta neočekivanog poklona može da znači.

Od popuštenih 28 godina, deset sam pokušavao da se skinem s cigaretom... Šta mi je na kraju pomoglo? Kad sam se sebi zakleo

da će nastaviti i dalje da budem fasciniran ritualom putovanja dima oko nas i kroz nas, ali da se nikada neću požaliti kad mi neko duva u facu, pošto sam ja dovoljno dugo kontaminirao svet. Da uspostavim *balans u kosmosu*. To je kod mene nekom magijom proradilo, dalo mi snagu. Ne verujem da bi i kod drugih zavisnika. Neću nikada napisati bestseler *Kako lako i brzo prestati s pušenjem*.

Najstražniju heroinsku priču (fikciju) koju sam uspeo da vidim je film *Sedam Davida Finchera*. Nakon prvog gledanja bio sam gotovo bolestan zbog utiska i pozvao mog prijatelja Davora da film još jednom zajedno pogledamo. Zašto? Zato što je Davor jedan od mojih retkih prijatelja koji ima podublja iskustva s više zavisnosti, alkoholom, travom, hašišom, kokainom..., a čija inteligencija još uvek fascinira i čiji etički kod nekim čudom, valjda neverovatnim kvalitetom i snagom karaktera pre početka zavisnosti, nije urušen. Otišli smo u bioskop zajedno. Nakon projekcije, Davor mi je rekao, pa i nije svet koji je Fincher sagradio

toliko snažna metafora za heroinski svet. OK, pomislio sam, možda grešim. Davor mi je sutradan telefonirao žaleći se da je čitavu noć presanjao film *Sedam* kao noćnu

moru. Da, to je čisti heroinski bed trip, rekao je. Tako sam ga negde zamišljao, odgovorih. Formiranje negativnog identiteta kod zavisnika je istinski magično. Osećaj je potpuno isti kao kad postajemo zreljom osobom od svoje okoline, što povlači za sobom osećaj različitosti i izostanka tema za identifikaciju. U tome je možda jedna od tajni zavisnosti, što ju je lako pomešati s individuacijom, i onda je braniti kao najličniju sopstvenost. Zavisnost se nastanjuje u nas kao najintimnije, najkrhkije ja. Kažu psiholozi da dobar deo života provodimo

pod vlašcu psiholoških mehanizama koji preuzimaju autonomiju od nas. Ipak, među svim mehanizmima, heroinска zavisnost je jedan od najperverznejih gospodara.

Ana preuzima jedan poseban ton grubosti koji uvek treba da bude grublji od vlastitog osećanja. Na taj način, grubost će postati štit pred vlastitom krhkošću. Kada počinju da joj se razvijaju grudi, kao većinu pubertetlja, nju to potpuno opseđa. „Svako veče, pre nego što odem na spavanje, divila sam im se ispred ogledala.“ Izgleda da ovu promenu Ana doživljava kao afirmaciju života. No, stvari su, ipak, skliskije nego što izgledaju. „Hodala sam ponosito kao paun. A u stvari sve moje promene nisu zanimale nikog.“ Anu šamara ravnodušnost života koji je okružuje, pa mu ona uzvraća dvostruko jačom merom. Sitar tu ponire u preokretanje naših očekivanja u sprdnju, u autokarikaturu, zbog nesrazmerna, visine očekivanog. Vraćanje projektovane slike života u Anino lice odvija se snagom bumeranga.

Sitarovo hvatanje nespretnosti gestova razmene među junacima je savršeno

Sitarovo hvatanje nespretnosti gestova razmene među junacima je savršeno. Neznanje kako „to“ treba uraditi, kako recimo živeti prvi poljubac. Koliko se život sastoji iz oponašanja života? Naše nemoći da se opustimo i umesto toga se upuštamo u izveštačeno gestkulisanje još neodživljenog života. „Nos mi smeta.“ „Koliko moram da otvorim usta?“ „Gde da stavim jezik?“ Sitar stvara stvara ogledalsku simetriju ovih

misli između Ane i i njenog prvog momka Jana. Kad god smo previše zauzeti sveštu o onome što treba da uradimo, osetićemo se na kraju kao stonoga koja nije znala kojom nogom da kreće, pa nije ni krenula, ostala je ukopana u mestu. Stonoga ne misli, ona hoda.

Dnevnik Ane Tank jeste pravolinijski narativ s nešto meandara. Treba, međutim, обратiti pažnju na strukturu, osluškivati promicanja u toj strukturi, pratiti ritam razvoja ove pravolinijske priče koja u sebi nosi tragičnu transformaciju iz sumorne larve u odajama vlastite individuacije.

Krik dopadanja

Transformacije u – šta? U zastrašujuće ravnodušnog leptira heroinске zavisnosti koji će zameniti punoču raspona krila ličnosti.

Šta je Sitar učinio? Zauzeo je žensku psihološku poziciju, ulazio je u polnost vlastitog lika. Za Sitara to nije napor koji bi ostavio nezgrapne tragove artificijelnosti. Svako ulaćenje u lik je s jedne strane krađa tuđe duše, a s druge poklanjanje liku nešto od iskre sopstvenosti, deo vlastite ličnosti koja će biti katapultirana u drugost. Ženski karakteri daju snažan pečat Sitarovim stripovima, oni su lajtmotiv

i crvena nit koja povezuje različite žanrove u kojima se izražavao, kroz čitav period adolescencije i potonje odrastanja.

Kritike da je ovaj strip zaronjen duboko u sivilo (očigledno ne crtački nego psihološki) pogodaju ton i potpuno promašuju vrednost Sitarovog pristupa. Strip nije niti smešan niti je tužan? Pa da, ali se to ne može pripisati autorskoj neodlučnosti kako da prikaže sudbinu junakinje. U pripovesti izostaje prisnost koja bi budila empatiju? Da, upravo tako. To što Sitar pripoveda upravo jeste heroinska putanja.

Putovanje u doboko sivo ili, ako baš hoćete, u smeđe. Tamna strana duge. Tako je nazvan još jedan strip o odrastanju, koji nisam pomenuo zato što, za razliku od ostalih Sitarovih stripova kojima je najsvetija stvar na svetu pripovest, ovaj pripada vaspitno-preventivnom žanru. Scenario za njega napisao je Iztok Lovrić, nacrtao

ga je Sitar, dok je kolore uradila Jelena Bertoncelj. Namjenjen je osmoškolcima, govori o opasnostima zavisnosti od alkohola, cigareta, marihuane, sredstava za smirenje, heroina itd. Realizovan je na trideset dve table. Štampan je u fascinantnom tiražu od 40.000 primeraka i deljen je po školama, a sada je tražen kod kolekcionara stripa. *Dnevnik Ane Tank* se, međutim, bavi muklom pričom o jednom nedorečenom životu i njemu jeste najsvetija stvar na svetu pripovest, a ne nikakvo prosvećivanje ili obrazovanje. Neki kritičari su pobrkali nemušti unutrašnji svet junakinje s

autorovom pripovedačkom moći. Očekivali su zanimljivi spektar likova kakav im je Sitar podario u *Glavama*, završnom sjajnom albumu iz ciklusa *Slobodna Slovenija*. E pa, Sitar je svesno izneverio ova očekivanja, jer to nije odgovaralo pustoši Aninog života u koga je odlučio da uđe. Takođe, poređenja sa, odnosno svođenja na referentne knjige o narkomaniji su zaludna. Sitar nije htio da bude stripski *Džank Melvina Burgess-a*, a pogotovo ne da napravi džankijevsku crnu komediju à la *Trainspotting*.

Čitalac koji je uživao u Nabokovljevim knjigama, a Sitar pripada ovoj grupi, zna da Nabokov nije okrutan prema svojim likovima iz nadmenosti. Razlog tretmana likova je bitno drugačiji. Priča je gospodar sudbine lika. Da bi se ispričala pripovest o jednom liku koji gubi kontrolu nad svojim životom potrebna je veća disciplina i majstorstvo nego za ispričati jedan zanimljiv život po sebi. Sitar likove u *Dnevniku Ane Tank* čini nedovoljno razvijenim u svojim psihičkim moćima ne iz nemara ili neodlučnosti. Naprotiv. On priča jednu važnu priču o unutrašnjoj nemogućnosti. Oni kritičari koji se nisu (spo)razumeli sa ovim pristupom, uzaludno su tražili u *Dnevniku Ane Tank* Sitara iz drugih njegovih albuma.

Sitar primenjuje jedan uzgredno šaljiv postupak, u doslihu s vlastitim autoironičnim psihološkim sklopom. Kada čini neku vizuelnu referencu u *Dnevniku Ane Tank*, Sitar i doslovno napiše ime autora pored! Tako su se, između ostalih, našli „upisani“ među referencama Baudoin, Crepax, Bernet i Tomaž Lavrič, koga smatra najboljim crtačem u istoriji slovenačkog stripa, a njegov album Crveni alarm najboljim stripom, pored *Magne purge Kostje Gatnika*. Od književnih referenci, pored knjiga na temu zavisnosti, tu je i slovenački književni klasik Ivan Tavčar (1851-1923). I za njega je rezervisana ironična referenca. Ana, koja je ušla u fazu samoobmane da je postala zrelija od svoje okoline u školi i profesore i đake, sve redom, doživljava kao „smarače“. Tavčara u svojoj glavi naziva pedofilom, a njegov roman *Cveće u jesen*, koji je obavezna školska lektira u Sloveniji, „limunadom

od jesenjeg cveća“. Tavčar je, međutim, veoma zanimljiv kao kulturno-politička referenca u Sitarovom stripu, i nećemo ga se tek tako lako rastosiljati. Između katolicizma i progresivnosti u tadašnjem slovenačkom nacionalnom pokretu, Tavčar se opredelio za progresivnost, polemisao sa zagovornicima katolicizma i bio u suštini agnostik. Takođe, bio je istrajan pobornik ideje jugoslovenstva. Neka od Tavčarevih opredeljenja su tako važna za Sitara. A ono s „limunadom“ je bacanje s kulturnog pijedesta Tavčareve drame o ljubavi pedesetogodišnjaka i sedamnaestogodišnje devojke. Knjiga i film *Cveće u jesen* ima po Sitaru pomalo patetični kulturni status, pa je to vredno zajebancije.

Dnevnik Ane Tank nije scenografski i kostimografski bogat, ali je krajnje funkcionalan. Detalji izrastaju onako kako ih isprva dečije Anino oko zapaža. Njegove kompozicije neretko nastaju konfrontiranjem dvaju karaktera, ili ponekad bežanjem jednog od drugog. Ima puno i sedenja, ležanja i... vođenja ljubavi. Nema realističkog ambijenta u klasičnom smislu. Umesto toga, postoji psihološko objašnjenje zašto je struktura prostora organizovana tako kako jeste. Reč je o nalogu priče. Reč je o perspektivi junakinje koja pripoveda svoju povest sive tragičnosti u koloru. Da teren bude skliskiji, varljivost Sitarove stilizacije, koja je u doslihu s tinejdžerskim idiomom, ostvaruje varljivost prelaza iz jednog detinjstva u tesnoj koži u noćnu moru narkomanske zavisnosti, dakle svet u kome nismo zaštićeni detinjstvom, a osećamo se izgubljeniji od deteta. Bili smo dete, a sada smo narkoman.

U albumu *Matilda*, recimo, Sitar slobodno čini varijacije u rasponu od realističkog prostora do potpunog izostanka pozadine, od realističke figuracije do „sveta Calvina i Hobbesa“. Za preveliku bliskost s ovim poslednjim, Sitar je spremno prihvatio kritike. Čudno. Ja bih se ponosio da sam se približio Wattersonovom svetu i onda produžio punim jedrima dalje. U albumu *Glave* prostor je rešavan mnogo „gušće“ zbog altmanovske gužve – rojenja mnoštva karaktera. Reklo bi se da ne postoji

Sitarovo doktrinarno stanovište što se tiče kompozicije i montaže. Ono što postoji, međutim, je evolucija rastućeg kvaliteta Sitarovog režijskog kvaliteta. Deo te režijske veštine, a govorio sam već o Sitarovom talentu za autentičnost trenutka, je da hvata momente, recimo misli svojih karaktera, koje će biti odbačene u već sledećem trenutku.

Jedan mali detalj. Da, Ana čita stripove, još pre nego što je srela mladog zavisnika Maja, opsednutog čitanjem i crtanjem stripova,

Upravo na protivrečnosti tvrde priče i polukarikaturalnog crteža Sitar stvara narativ koji može da prevari razne vrste pravolinijskih očekivanja. Spoj lakoće crtačke stilizacije sa sasvim drugačijim tonom njenog dnevnika odgovara samoosećanju Ane. Sitarov generalni smisao za humor se ne može crtački realizovati bez elemenata groteske. U *Dnevniku Ane Tank* ima ironije, distanciranosti od događaja, prigušene gorčine, i suve tragičnosti. Polukarikaturalni stil postao je Sitarov zaštitni znak još mnogo pre ovog albuma. U *Dnevniku*

Ane Tank ima i univerzalne blesavoće odrastanja, samozadovoljstva glupkastosti, dirljive naivnosti. Sa druge strane, naspram preglumljene ili loše odglumljene brutalnosti, na kojoj počiva mnoštvo stripske produkcije koja se žanrovske time pokušava da šepuri, u Sitarovima stripovima, kao kod retko kog autora, obitava sirovost i brutalnost života, ne žanrovske nego kao takvog. *Dnevnik*

Sve tuđosti porodične disfunkcionalnosti

čita recimo Sitarovog omiljenog Crepaxa. U neuspšnom traganju za objašnjenjem, od strane njenih roditelja, možda školskog psihologa, tetke, same Ane i nas čitalaca, Sitar kao da šaljivo dodaje još jednu „akrobatsku mogućnost tumačenja“ (à la Frederic Wertham), da li je svemu onome što se dogodilo, ipak možda uzrok loš uticaj stripova, he? Dejstvo gama zraka na sablasne nevene.

Ane Tank tu nije izuzetak. Ljubavna priča s okusom heroina? U njoj ima veoma malo ljubavi. Ponajviše nasumičnog traganja za ispunjenjem nedostajućeg osećaja života i sebe.

Oni koji su *Dnevnik Ane Tank* bolje razumeli, nazvali su ga kombinacijom društvene ironije, sirovih činjenica i grotesknog realizma, *hardcore* bajkom za odrasle koji imaju decu.

Ovo određenje mi se veoma dopada zbog preciznosti. Koji bi sinopsis ovog grafičkog romana bio? Prvi poljubac, prva simpatija, prva ljubav, prva menstruacija, prvo pisanstvo, prvi seks (bila je, međutim, suviše pijana da sledećeg dana nije mogla da ga dozove u sećanje), prvi džoint, prvi trip, prvi ekstazi, i na kraju prvi heroin. A kraja nema, hoću reći Ani i nema nije poznat, i to je jedina izvesnost. Crno-beli epilog ne obećava ništa vedro na vidiku. Ana je prilično daleko od bilo čega što bi je ponukalo da prebrodi svoj cinizam i ravnodušnost prema životu. Da li će Ana ikada prevladati svoju infantilno narcisoidnu fazu u suočenju sa svetom? Grafički roman nas ostavlja bez odgovora

svojim otvorenim krajem, jer to mu nije ni bio deo pripovedačkog zadatka koji je postavio sebi.

Dnevnik Ane Tank rađen je najpre u tušu, da bi zatim bio kolorisan akvareлом (Schmincke, Winsor&Newton - podaci u zagradama potiču od autora). Svi crteži, uključujući crnobele segmente na početku i na kraju, rađeni su četkicom i tušem (četkica W&N 2 i 3) i suvom četkicom (br. 4) na akvarel papiru (Fabriano i Radeče papir) sa kojom je dobio grafičke efekte, već karakteristične za novije Sitarove stripove. Sitaru svojstvena debela, gruba linija postala je zaštitni znak albuma nastalih nakon *Sperme i krvi*.

Talentovanu ležernost njegovih konturnih linija, bluz poteza četkicom umočenom u tuš možemo tražiti kod nekoliko crtačkih uzora koje Sitar više puta pominje u intevijuima. Jedan od važnijih je svakako Edmond Baudoin. Njegov majstorski, emocionalni pristup stvaranju stripskih priča, korišćenje suve četke koja daje teksturu prizoru, grubi, slobodno improvizovani potezi, malo

Upereni prst života i Anino, pa šta

pozadine u prozorima. Senzualna, iskrzana debela linija je u direktnom kontrastu s frankofonskom tradicijom koja teži prečišćenosti, ustoličenoj stilizaciji *čiste linije*. Ako tome dodamo razbijanje represivnih socijalnih konvencija, lako ćemo prepoznati ono za čim Sitar traga u svojim stripovima. Naravno, ne zaboravimo ni, doduše indirektniji, uticaj Iva Milazza, njegovog majstorstva nedovršenog crteža, skicouzrosti podignute na nivo poezije. Direktni crtački uticaj se ne oseća, ali je snažno shvaćena poruka o majstorstvu koje se krije u opuštenosti.

Jedna čak dominantna struja stripskog stvaralaštva

iz Slovenije je znatno drugačija od onoga što poznajemo kao strip u susednim zemljama. Slovenska strip scena je mala, ali naseljena snažnim autorskim ličnostima. Lavrič, Smiljanić i Sitar su se izborili za svoje opuse vlastitom autorskom hrabrošću, beskompromisnošću i istražnošću. U Srbiji ili Hrvatskoj znam ne mali broj talentovanih autora, ili makar talentovanih crtača, koji su se dobar deo svoje karijere „pogadali sa sudbinom“, hoće li se ili neće baviti stripom. A takvo bavljenje je dugopruška disciplina. Darko Macan je jednom rekao da je Zoran Smiljanić verovatno najbolji scenarist za duge pripovesti na području bivše Jugoslavije. Rekao bih da su nekoliko autora iz Slovenije, Marjan Amalietti, Zoran Smiljanić, Tomaž Lavrič i Iztok Sitar svi rasni i žestoki pripovedači, da je svako od njih imao zvezdane pripovedačke trenutke koje ostale ex-YU sredine mogu poželeti da upoznaju, osete i usvoje u sopstvene koordinate stripskog sveta.

Zoran Đukanović

SEDNOM SAM NA JEDNOJ ŽURCI, U JEDNOJ PUSTOJ KUĆI, NEGDE ISPOD BLEGOŠA UPONZAO JEDNU DEVOSKU, ZVALA SE ANA. IMALA JE OSAMNAEST GODINA I VEĆ DVE GODINE JE BILA NA METADONU. NJENA LSUBLJANSKA EKIPA JE POSLE ENORMNIH KOLIČINA PIVA I TRAVE POSUSTALA, TAKO DA SMO NA KRASU OSTALI SAMI. CELU NOĆ SMO PILI I PRICAĆI POVERILA MI JE I DA PIŠE DNEVNIK, NA SPAVANJE SMO OTIŠLI TEK U RANU ZORU. KAD SAM SE KASNO POSLE PODNE PROBUDIO, ANE NIJE BILO PORED MENE VRATILA SE SA EKIPOM U LSUBLJANU, A ZA USPOMENU MI JE OSTAVILA SVOG DNEVNIK.

BILA SAM ČUDNA VEĆ KAO DETE, ČAK SAM
I RODENA ČUDNO, SA GUZOM NAPRED.

PRVO ŠTO SAM UGLEDALA,
BILO JE UŽASNO LICE, KO
NE BI ZAURLAO?

MOJA Maska BILA JE OGROMNA
ŽENA.

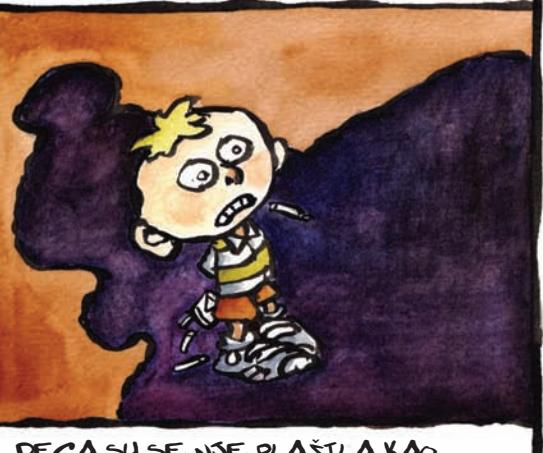
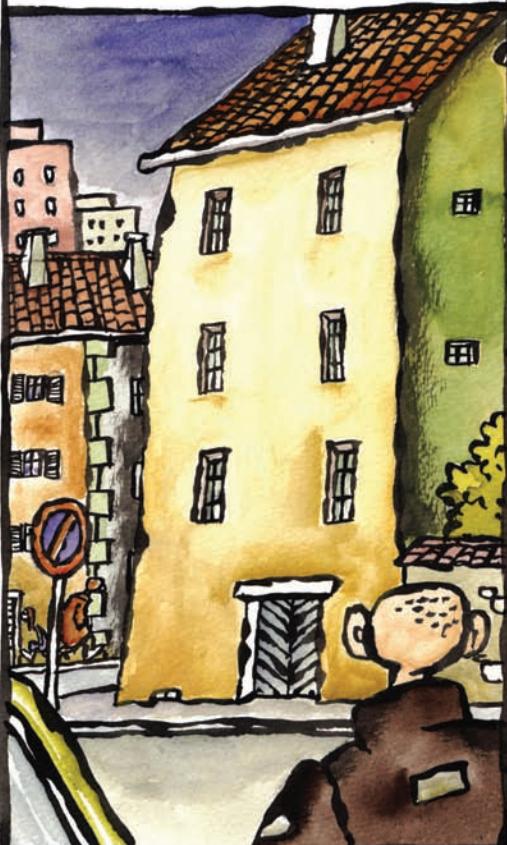

BOSALA SAM SE NJE JOŠ DOK ME
DOŠILA.

A INAČE SAM
BILA PREPUŠTENA
OČENOJ BRIZI.

ŽIVELI SMO U STAROJ KUĆI U SREDI
GRADA KOŠU JE MASKA DOBILA POSLE
DENACIONALIZACIJE, A PARA
ZA POPRAVAKU BAŠ I NIJE BILO.

DECA SU SE NJE PLAŠILA KAO
ĐAVO KRSTA.

TATA SE BIO AKVIZITER
JEDNE FIRME KOJA JE PROIZVODILA PLIŠANE MEDVEDIČE.
SA SVAKOG SLUŽBENOG PUTA
DONOSIO MI JE NEKI POKLON.

AJD POGODI
ŠTA TI JE
TATA DONEO
OVAS PUT?!

IMALA SAM SREĆNO DETINJSTVO.
BILA SAM RAZMAŽENO DETE KOME
SU MATORCI ISPUŠANALI SVE
ŽELJE.

OD TADA SAM MRZELA SAHRANE.

ŠKOLA MI
NIJE BILA
NEKI PRO-
BLEM, A KAKO
SAM BILA
I NAJVĒĆA
U RAZREDU,
DECACI ME
NISU ZEZALI
KAO OSTALE
DEVOSČICE.

A IONAKO SAM VIŠE
VOLELA DA SE DRUŽIM SA
DECACIMA.

DEVOSČICE SU UOS-
TALOM, SAMO PLAKALE,
ZA SVAKU GLUPOST.

SAŠ JAM BIT

KRAJEM GODINE PITA-
LA SAM SANA DA LI BI
IZLAZIO SA MNOM.

EKIPA SMO BILI JAN,
SAŠ, BIT I JA, NARAVNO.

TO JE BILO PRVI
PUT DA ME POLSUL
BIO SEDAN DEČAK
NIŠTA POSEBNO!

TAKO SMO DOŠLI DO TREĆEG
RAZREDA.

TADA SAM PRVI PUT VIDE-
LA NARKOMANA. U STVARI
DOGODILO SE ZA VРЕME
GODIŠЊЕГ OДMORA. A PO-
ČЕЛО JE OVAKO:

PA, IDEŠ S
TATOM SVAKOG
VIKENDA NA
BAZEN.

MAMA,
ZAŠTO MI
NE IDEMO
NIKAD NA
MORE?

BAZEN, BA-
ZEN, TO NIJE
MORE!

SVI ŠKOLSKI
DRUGONI IDU NA
MORE I ONDA
SE HVALE, A JA
ČUTIM!

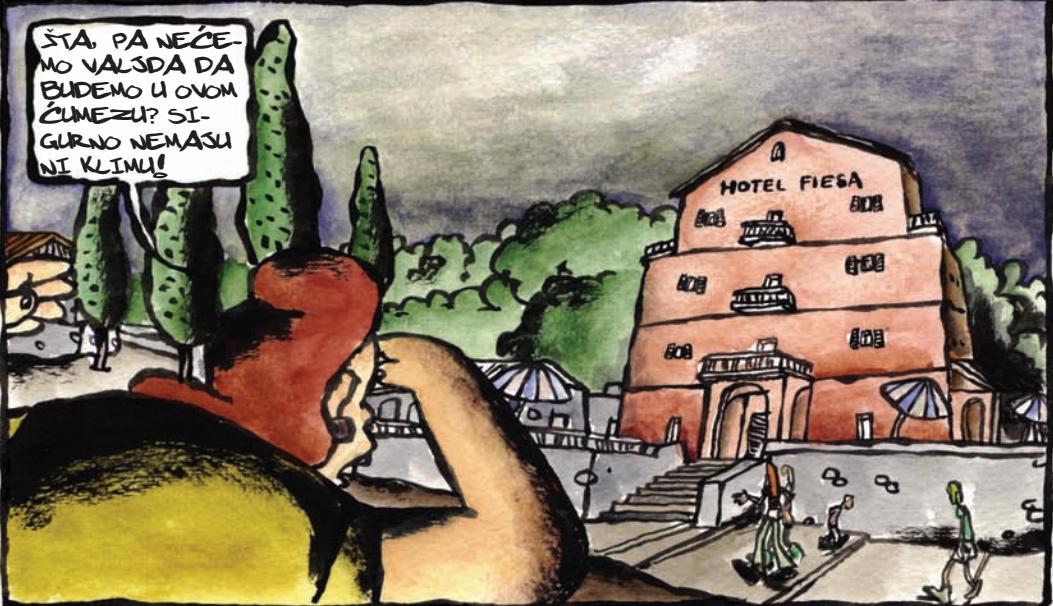
MORAM SOŠ DA KAŽEM DA NIKADA
NISMO IMALI KOLA. MAMA SE BILA
PREDEBELA DA BI MOGLA DA VOZI...

...A TATA UOPŠTE NIJE IMAO VOZAČKU.
UNEK JE PUTOVAO AUTOBUSOM I VOZOM.
DO KOPRA SMO ONDA IŠLI VOZOM,

A DO FIESE TAKSIJEM.

ŠTA PA NEĆE
MO VALSDA DA
BUDEMO U OVOM
ČUMEZU? SI-
GURNO NEMASU
NI KLIMU!

SA NARKOSIMA SMO SE NA PLAŽI
DRUŽILI JOŠ CELE NEDELJE, IAKO
NAS ONI UOPŠTE NIŠU PRIMEĆIVALI,
GLEDALI SU SNOŠA POSLA.

MISLIM DA JE MAMA BILA MALO
LJUBOMORNA JER SU SVE NARKO-
MANKE BILE JAKO MRŠAVE.

TREĆI RAZRED. U
ŠKOLI SAM BILA ODLI-
ČNA, A JAN I JA SMO
JOŠ BILI PAR.

U ČETVRTOM
RAZREDU SMO SE
VENČALI.

TATA,
TREBA
MI DESET
EVRA.

OK, SAMO NEMOJ
OPET DA MI DO-
LAZIŠ PO NOVAC
KAD SE BUDETE
RAZNODILJ.

PA TREBA
MI, JAN I JA
ĆEMO DA SE
VENČAMO.

SAD SE TREBALO PRONAĆI NEKOGA KO ĆE NAS VENČATI.

DOBRO, DO-
BRO, UBE-
DILA SI ME.
A SLEDEĆI
PUT NEMOJ
ODMAH DA SE
NERVIRAŠ.

JAN ŽAN,
DAL
UZIMAŠ
ZA ŽENU
ANU TANK?

A TI, ANA
TANK, DAL
UZIMAŠ ZA
MUŽA JANA
ŽANA?

A ZA
ŠTA TI
TREBA?

UZI-
MAM.

UZI-
MAM.

ONDA SAM JA NJEGA
POLSUBILA. ŠTA DA RADIM
DRUGO?!

A SAD
MI KAŽI
NEŠTO
LEPO.

HM...

STVARNO NEMAM SREĆE SA DEČACIMA!

ŠTA LI
SAM
REKAO
POGRE-
ŠNO?

EE, KOD KUĆE
IMAM GOTO-
VO PUN ALBUM
ŽIVOTINJSKOG
CARSTVA. FALI
MI SOŠ SAMO PAR
SLICICA. EE, A
IMAM TRIDESETAK
DUPLIKATA. AKO IH
OCEŠ. EE, IMAŠ
LI TI MOŽDA KOŠU
VIŠKA?

SAN I JA SMO SE CELE GODINE IZBEGAVALI.
OBOJE SMO BILI SUNIŠE PONOSNI DA BI NAPRA-
VILI PRVI KORAK.

HM...

